

Antoaneta Alipieva – Professor, University of Belgrade

Vihren Chernokozhev, the Friend

Антоанета Алипиева – професор, Белградски университет

Вихрен Чернокожев, приятелят

Вихрен Чернокожев бе мой приятел, който в приятелски и професионален план е правил за мене много. Но кой за кого и какво е направил, разбира се, е важно нещо, но Вихрен беше много повече от личен контакт. Той бе от ония редки хора, които покоряват с честност и откритост. Достойнството му беше изтъкано от строго регламентирани морални правила, които първо бяха негови и след това биваха социални. Искам да кажа, че Вихрен имаше способността да моделира около себе си ситуации, да внушава респект, да завладява тъкмо с морална непринуденост. Не съм видяла и миг, в който той да се откаже от неговото „правилно“, което имаше много общо със справедливостта. Този мой приятел не беше фанатик, беше естествен моралист, за когото изконните природни закони бяха мяра, присъда, ориентир. В този смисъл характерът му беше силен, непоклатим, неотстъпчив. Съпругата му Росица ми разказваше как Държавна сигурност искала от него да докладва за Радой Ралин, а в замяна – да му осигури защита на голям докторат. Вихрен нямал и съмнение да отхвърли предложението. В някои от срещите ни съм го питала защо не става професор и той отговаряше, че с това нито по-умен, нито по-глупав ще стане.

Странна птица беше Вихрен. Неговите убеждения можеха да минат за старомодни, но никой не ги определи като такива. Обратното: те бяха толкова фундаментално завършени, че не му позволиха и миг съпричастие с конюнктури, с морални и естетически компромиси. По отношение на литературата имаше изградени критерии, които засягаха само стойностни постижения. Не страдаше от постмодерния синдром, според който всичко и всеки влизаше във фокус. Беше привърженик на духовния елит, затова и имаше спонтанна и ярко видима съпротива, неуважение даже към непостигнати и посредствени произведения и хора. Не обичаше думи като „ново“, „модерно“, „актуално“. Убеден бе, че изкуството, литературата са вечни стойности, стига да са прескочили безличието на средното можене. Това му придаваше монументална аура на древен ценител, пропускащ през много малка цедка съвременните достижения. Сякаш му трябваше времето на дистанцията, за да признае нещо или някой. Той обаче си създаваше сам това време и, според строгите си мерки, признаваше или не признаваше. Ала никога и за нищо нямаше средна позиция.

В литературната си работа Вихрен ползваше стопроцентова чистоплътност. Като литературен историк той ще остане с монографията си за Димитър Подвързачов, с изследването си за „Българския смях“, с което е един от малкото литературоведи, занимаващи се с тази проблематика. Но аз особено го ценя с проектите му „Антитоталитарната литература“ и с „Идентичност и асимилация. „Възродителният процес“ през 1970-те – 1980-те години на XX век в литературата на мюсюлманските общности“ – съвместно с проф. д-р Зейнеп Зафер от Анкарския университет. Тук Вихрен отстояваше собствени възгледи, но съвсем не в духа на новите конюнктури. Евтино обвинение към социализма не беше целта му. Той подходи към проблемите от гледна точка на справедливостта.

На човешката и литературната справедливост. Знам, че справедливостта е категория, която можеш да обърнеш откъм себе си, но при Вихрен тя като че имаше точни параметри, такива, които не позволяваха оспорване. Това идваше от вътрешната категоричност, с която той представяше нещата. Особен стоицизъм му трябваше за антологията относно Възродителния процес, събитие, което и до ден днешен предизвиква примитивна митологична злоба. Той отдаде почит към жертвите, запази достойнството им, със Зейнеп показва прикривани таланти от турското малцинство, трагично маргинализирано по времето на режима.

Особено ценя оперативната критическа дейност на Вихрен Чернокожев. Там той не допусна и един естетически компромис. Кратки като текстове, но изключително концентрирани като смисъл и оценка, неговите рецензии утвърждаваха и отричаха. Вихрен не беше от хората, които пишеха единствено апологетична критика. Той влизаше в полемики, изразяваше несъгласието си без капка корист или съображения. Мисля, че неговите текстове за баща ми Петър Алипиев и до днес остават едни от най-ясните прозрения относно творчеството му. Когато сме живи, всички се приемаме за даденост. Сега вече виждам колко точни анализи и оценки е получавал баща ми чрез Вихрен Чернокожев.

Знам, че когато се прави юбилейна или споменна книга, юбилярят е възхваляван, идеализиран. От него са извлечени най-добрите му качества и сякаш той е вече фигура в музея на добродетелите. Мъча се да реставрирам някоя неприятна черта на Вихрен, такава, която тайно ме е възмутила и съм премълчала с оглед на философията, че всички сме хора. Спомням си само радост и открит добронамерен син поглед. И една тънка усмивка на честен и непорочен човек. Радвам се, че бях твой приятел, Вихрене!